

Redactie:

J. W. A. VAN WELSEM, *Weltevreden.*
 C. A. BACKER, *Buitenzorg.*
 S. LEEFMANS, *"*

Levend en Dood Materiaal:

C. A. BACKER, *Buitenzorg.*

Vaste Medewerkers:

Dr. J. C. KONINGSBERGER.
 Dr. W. DOCTERS VAN LEEUWEN.
 P. A. OUWENS.
 A. J. KOENS.
 J. SYBRANDI.
 Dr. P. VAN OYE DE FONTENOY.

Prijs per jaar f 6.50 — Leden der N. I. H. V. ontvangen het Tijdschrift gratis.

EEN TOCHTJE IN ZUID-SUMATRA.

Mijn plicht had me middels de pakketboot naar Kroë gebracht en „de vriend met ijzeren hand en koel gebiedend oog” zond me ook verder het binnenland in. Nu moge de lezer — vooral na kennismaking met de volgende avonturen — me beklagen als slachtoffer van mijn plicht, ik zelf had geen martelaarsbesef, want kaarten, rapporten en verhalen hadden me sterk doen verlangen naar het bergland van Kroë.

Dus met veel verwachting in het hart en met open oog voor al het nieuwe naar boven. De tocht begon in een auto. — Denk U geen luxe krachtwagen; ze zijn schaarsch op Zuid-Sumatra. Wij prefereeren hier meer de solidere vrachtauto's, waar men op de eereplaats naast den chauffeur gezeten even makkelijk zit als vroeger op de 3e rang bij Carré. Alleen met dat verschil, dat de zitplaats op de auto meer bewegelijk is. De acht paal, die met de vrachtauto waren af te leggen, waren nu niet in een staat, dat men er met een gewone personenwagen had kunnen langs gaan: zelfs het zware vehikel hotste zoo, dat men er in werkelijke beteekenis zeeziek van werd. Door alle gehots en gebonk heen kon men echter toch nog genieten van het landschap.

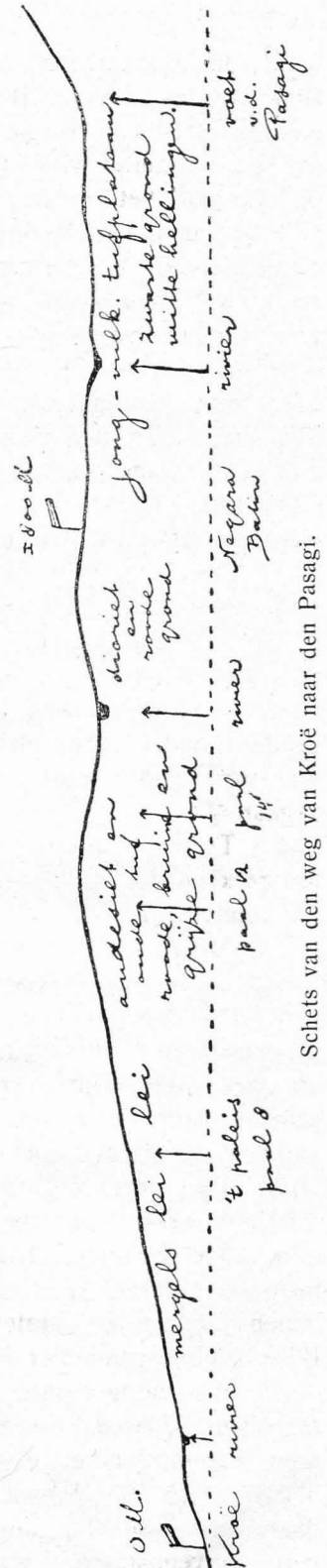
Nadat de pasar *) verlaten was, ging het langs kleine doesoens omringd door meerendeels onbewerkte sawahvelden, blauw van de *monochoria*. Daarna werd over een

*) Een nederzetting van Maleische immigranten heet hier pasar.

ijzeren brug de Kroë-rivier overgestoken. Bij paal 5 werd halt gehouden, het vehikel moest steenen lossen, die voor den wegaanleg of verbetering noodig waren. Dit welkom rustige intermezzo gaf gelegenheid om te bekomen van het gehots en gebonk en meteen om de steile heuvelwand aan de rechterhand wat nader te beschouwen. Volgens een beschrijving van den bekenden geoloog VERBEEK moesten hier fossielen te vinden zijn. En werkelijk, in de gladde mergelwanden kon men heel gemakkelijk tal van kleine horentjes te voorschijn halen, terwijl er met het mes een van een halve vuist groot uit te graven was, helaas sterk beschadigd. Dit deel van het Kroësche heeft dus evenals een groot deel van het eiland Sumatra eens beneden den zeespiegel gelegen. De heuvels hier zijn eertijds in zee bezonken en in dat bezinkel zijn de talrijke overblijfselen der zeedieren ingesloten. Na deze geologische les weer in de auto om te ondervinden, dat „lest” niet altijd „best” is, want van paal 7 tot 8 was de weg eigenlijk onberijdbaar. Doch we kwamen er, en wat van nog meer belang is, mijn barang kwam er ook.

Dat „er” was het paleis. Deze luisterrijke naam wordt aldaar gegeven aan een zeer eenvoudige woning, waar de ingenieur voor den wegaanleg woont. Gelegen aan de helling van een diep ravijn in het Barisan-gebergte heeft het huis er geen mooi erf, doch zooveel te schooner uitzicht. Ver over en door de weelderige begroëing van de lagere hellingen en het laagland ziet men in wijd perspectief zee en hemel blinken. Achter het huis vrij steil naar boven het bijna ongerepte bosch met vele hoge witte stammen van het Sumatraansche ijzerhout tusschen de meer donkere van andere soorten. In het bosch, waar een mooie poreuze humuslaag lag, vele botanische bekenden van Java, *Begonia*, *Vitis*, *Panax*, *Solanums*, *Ficus*, *Sida*, *Hibiscus*, *Cedrela*, *Desmodium*, *Medinilla*, *Eryngium*, *Uncaria*, *Blumea*, *Asclepias*, *Hoya*, *Oroxylum*, *Clerodendron*, *Vitex*, *Coleus*, *Pipers*, *Loranthus*, *Viscum*, *Hyptis*, *Mallotus*, *Costus*, *Elettaria*, *Dioscorea*, *Cordyline*, *Commelina*, *Arenga*, *Livistonia*, *Pandanus*, *Amorphophallus*, *Caladium*, *Panicum*, *Bambusa*, *Calamus*, *Cycas*, en de vele, die me bekend voorkwamen, doch waarvan de naam me ontschoten was.

Na van de gastvrijheid van de paleisbewoners genoten te hebben zou ik verder wandelen, nog 12 paal verder tot de eerste plaats in de bovenlanden, Negara Batin. Een gedeelte van den weg zou mijn tijdelijke gastheer me vergezellen. Wandelen is echter een zeer euphemistische uitdrukking voor het werk, wat ons nu wachtte. Eenige palen lang is de weg op de meeste plaatsen weg en dan vindt men daar een modderbrij, die nu eens langzaam helt naar het diepe ravijn aan de linkerhand, dan weer door een steen- of grondrandje voor afschuiven bewaard, tamelijk vlak ligt. De kleur is zeer variabel van geel door

Schets van den weg van Kroë naar den Pasagi.

hoog- tot donkerrood, de substantie ligt in nuancen van karnemelksche pap tot stopverf. Hier en daar zijn werkelijk eenige meters droog en hard. Zij die eenige malen per week — zooals mijn gastheer — dit gerieflijk weggedeelte moeten afleggen, stappen en springen tamelijk vlug van steen op steen, van bamboe op bamboe, van het eene droge plekje naar het andere. Zij kijken niet meer huiverig naar een paardenlijk, dat op de helling van het ravijn ligt of peinzen over de mogelijke roegi voor hun levensverzekering-maatschappij. Wie echter, als schrijver dezer wederwaardigheden, voor den eersten keer zoo'n weg bewandelt, zakt vele keeren van een steen of een gladde bamboe af, staat verscheidene malen tot over de knieën in den modder besluiteloos, daar hij niet weet, waar nu zijn voet te zetten. Van natuurbeschouwing komt niet veel op zoo'n weggedeelte, de vegetatie moge nog zoo mooi zijn, de geologische vondsten nog zoo merkwaardig, de uitzichten over het ravijn nog zoo schilderachtig, de ongelukkige heeft slechts oog voor de plaats waarheen hij de wankelende schreden zal richten en ziet slechts modderpap, glimmende steenkoppen en verdoken bamboe's. Als men aan het eind van de marteling is, dat is op paal 14, dan weet men niet, wie meer vermoeid zijn het oog of de beenspieren.

Doch aan alles komt een einde en zoo ook kwam er dien dag een einde aan de „wandeling.” Bij paal 14 aangekomen begon het zoo ontzettend te regenen, dat ik niet den moed had nog 7 paal verder te trekken, al zou de weg nu veel beter zijn. We besloten dus in een soort goedang te overnachten, waar „lest best” mijn gastheer tal van heerlijkheden in stock bleek te hebben en waar de Europeesche varkens en runderen, die hun leven gelaten hadden in de inrichting van den bekenden TIELEMAN en DROS, benevens het brouwsel uit verre steden moesten vergoeden, wat er op een weg in het tropenland verloren gegaan was.

Toen ik later den terugweg maakte en wat meer gewoon was geraakt aan het terugzakken in modderpap en het zweven over gladde steenen, was er meer gelegenheid om rondom me te zien, vooral ook, omdat ik toen de ellende alleen doormaakte.

Als men de uitsnijdingen in de hellingen voor den weg ziet, begrijpt men gemakkelijk, waardoor de weg steeds verzaakt of telkens opnieuw wordt overstort. Behalve waar leisteën voor den dag komt, bestaan de hellingen uit een mengsel van fijn tuf en kleinere en grootere andesietblokken. De bovenste laag van dezen grond is humusrijk en los, de onderste lagen zijn zeer vast en laten moeilijk water door. De laatste vormen een mooi glijvlak voor de bovenliggende laag. Na elken zwaren regen schuiven dan ook geheele stukken al of niet met veel beplanting bezwaard over het gladde vlak het ravijn in. De dikte van deze lagen doet vreezen, dat het afschuiven nog lang kan doorgaan.

Interessant zijn de leiafzettingen, die in dunne of dikke lagen duidelijk afsteken tegen de andere gronden. Hier komen geen aardafschuivingen voor. Het water schijnt zich tusschen de talrijke spleetjes, gleuven en kanaaltjes hier makkelijk een weg te kunnen banen: in talrijke stralen en straaltjes loopt het aan den voet van de weginsnijding weg. Elke bamboespaan hier in een spleet van den wand gestoken levert een kleine pantjoeran.

Hoe hooger men komt, hoe meer de bergflora langs den weg te voorschijn treedt: *Impatiens*, *Quercus*, *Saurauja* e. a. Dit alles ontmoette ik echter eerst den volgenden dag, toen ik een veel betere, doch aan het eind ook steilere weg naar het doel van den eersten dag kon nemen. Wat al vogels waren er in dien vroegen morgen eveneens waar te nemen, daar waren behalve de *Kwikstaart* (*Motusilla flava*), de *Leeuwerik* (*Mirafia*) op den weg, vele duivensoorten, waaronder de *Kaneelduiven* (*Macropygia*) zoowel als kleurige *Papagaaiduiven* (*Osmatreron*). Op een boom een tiental *Slanghalsvogels* (*Plotus*), terwijl

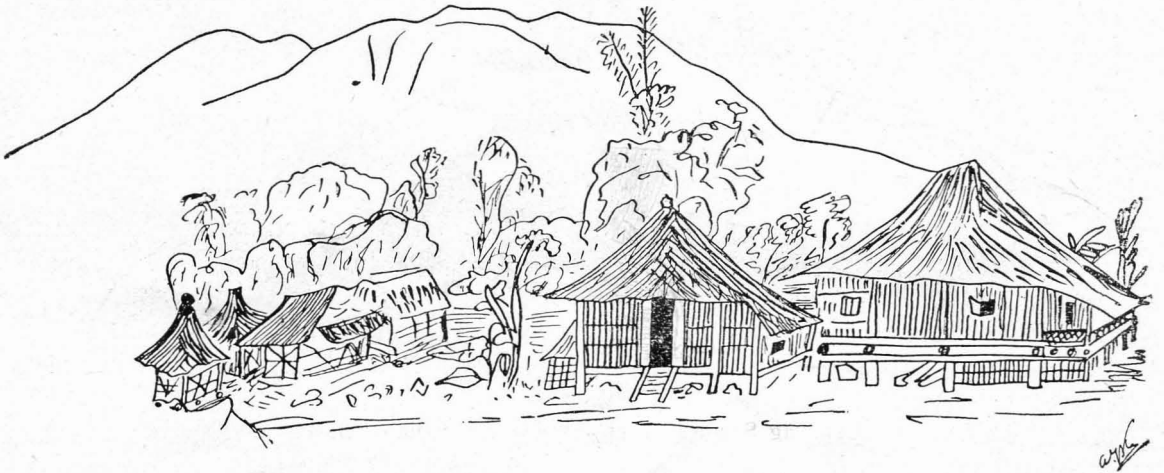
nu en dan het „keli, keli” van een roofvogel te hooren was, die boven het ravijn zweefde. Anderen deden zich niet zien, doch wel hooren, zooals de bekende *Boeltok* (*Cyanops*), de kleine *Engkoe-engkoe* (*Xantholaema*) en de *Beo* (*Mainates*). Wie zich echter het luidst deden hooren, dat waren de *Siamangs* (*Hylebates syndactylus*), de gewone levenmakers in de bosschen van Zuid-Sumatra.

Doch langzamerhand, als de weg maar even steil blijft, en er reeds een zestal palen zijn afgelegd en de morgenzon warmer wordt, er mogen dan nog zooveel mooie planten en dieren te zien zijn, de vergezichten mogen nog zoo schitterend zijn, langzamerhand vermindert de opmerkzaamheid naarmate de vermoeidheid vermeerderd.

Daar ging de weg gelukkig dalen, doch toen was de reis voor dien dag ook uit, want nog een halve paal en het dorp Negara Batin was bereikt.

* * *

Van af de voorgalerij der pasanggrahan aldaar heeft men een mooi uitzicht op deu vulkaan, die het land hier gemaakt heeft, de Pasagi. Of eigenlijk geen echte vulkaan meer doch een ruïne van een eertijds waarschijnlijk hooge kegelberg, waarvan zooals bij vele

De Pasagi gezien van uit Negara Batin.

Indische vulkanen afgeronde wallen zijn overgebleven. 't Zal reeds lang geleden zijn, dat de Pasagi voor het laatst werkte, want tot boven toe is hij begroeid met zwaar hout, dat van beneden af zeer goed te zien is. Zijn uitbarstingen moeten indertijd geweldig zijn geweest, getuige de massa materiaal, die in groote uitgestrektheid ligt van den voet van den berg tot aan het Barisan-gebergte en de Belalangvlakte vormt. En niet alleen dat de uitgeworpen massa over een groote oppervlakte verspreid ligt, ook de dikte is enorm. Dat kon ik voor het eerst waarnemen, toen ik 's avonds een pantjoeran als badplaats opzocht. Van af de pasanggrahan ging het in een lange helling naar beneden langs een weg uitgesneden in wit meelachtigen grond tot aan een pad langs een riviertje, welks bed, diep uitgesneden in denzelfden grond, een vijftal meters lager lag. Al dat witte was tuf, een fijn verdeeld puimsteen, dat hier meters diep lag, waarschijnlijk veel dieper dan hier te zien was, want het was duidelijk, dat het kleine riviertje zich nog veel dieper zou kunnen uitslijpen en er ook dagelijks mee bezig was. Aan de lange smalle strook sawahs aan het

boveneinde van het dalletje, dat dadelijk overging in loodrechte tufwanden, die hier en daar door instortingen grillig van vorm waren, was het duidelijk te zien, dat het riviertje eertijds breeder en waarschijnlijk ondieper geweest was. Ook de steile wanden van het rivierbed vertoonden tal van instortingen. Mooier voorbeeld van erosie in tufgrond kon men niet hebben: een diep, zich veelvuldig verlegend rivierbed, uitslijpingen in trappen boven elkaar, instortingen en geïsoleerde heuveltjes te midden van vlakke gedeelten.

Een idyllisch plekje zoo'n smal erosiedal van wit en grijs materiaal met diep in 't midden wit kokend bruischend water, afgezet door wuivende bamboeboschjes, terwijl het bovenstrooms frisch groen is van jong sawahgewas.

Dichterbij gekomen bleek dat mooie frissche groen niet onverdeeld mooi te zijn. Uit tal van plantenbosjes op deze sawahs kwam een bruin of geel buisje, dat slap neerlag in het heldere sawahwater. Voor den entomoloog en den landbouwkundige een aanwijzing, dat een sierlijk fijn nachtvlindertje dit schoone dal had uitgekozen tot kinderkamer van zijn kroost. Hier en daar was een week wit rupsje in de rijsthalmpjes te vinden, een larve, die later het aanzijn zou geven aan de even mooie als schadelijke nachtvlindertjes, die de entomologen *Scirpophaga* of *Halmeneter* noemen.

Goenoeng Seminoeng gezien van uit N. Ratoe Soekau.

De volgende dagen had ik gelegenheid nog mooiere erosie's en tufafstortingen te zien, toen mijn reeds genoemde „vriend met ijzeren hand” me van Liwu naar het westen, de richting van het Ranau-meer, opleidde, aan welke leiding ik me toen maar al te gaarne overgaf, toen bleek, dat het noodige zoo rijk met het aangename afgewisseld werd. De tocht ging te paard eerst geruimen tijd over vlak terrein, over de oppervlakte van de uitgestrekte tufafzetting. Waar echter riviertjes over te trekken waren, daar ging het dan — en voor het gevaarlijke van het pad en om het paard op de zèer steile hellingen wat te sparen — te voet nu eens diep naar beneden en dan weer hoog naar boven.

Dat waren dan de mooiste gedeelten van den tocht. Vooral omdat deze gedeelten nog hun oorspronkelijken plantengroei behouden hadden. Langs de vlakkere weggedeelten was weinig meer te zien dan ladangs en koffietuinen en z.g. beloekekar d.i. secundair bosch op afgeladange stukken, waar eertijds oerbosch stond. Het laatste gedeelte van den tocht was steeds naar beneden, want er moest een 3 à 400 M. gedaald worden van af het tufplateau naar het gebied van andere vulkanen, n.l. van den Koekoesan en den Seminoeng. De laatste was van uit de voorgalerij der pasanggrahan te Soekau duidelijk als vulkaan te herkennen.

Een echte kegel nog. Doch ook reeds lang uitgedoofd, want ook hier was tot boven toe het donkere van zwaar hout duidelijk te zien. Het dorp, waar de pasanggrahan stond, lag aan een vrij breede rivier in een hoogvlakte, die zich tot het Ranau-meer uitstreckte. Ook hier was alles witte tuf; in de rivier, waar het overheerlijk baden was, waren nergens scherpe steenen of steentjes, die het baden in andere rivieren voor Europeanenvoeten soms zoo onaangenaam kunnen maken. Hier lag ook nog veel ongerept bosch, waar het Sumatraansche ijzerhout nog veel voorkwam.

Een tamelijk vlakke weg leidde naar het Ranau-meer. *) Aan den mond van de zoo-even genoemde rivier aan het meer, achter het dorp Kota Batoe, had men een mooi panorama. Men keek het meer hier dwars over. Aan de linkerhand lag de voet van den Seminoeng, die grootendeels kaal en leeggekapt was. Achter ons lag de Koekoesan, vóór ons aan de overzijde van de wijde watervlakte links de oude vulkaan Poenggoeng, rechtuit het dorp Bandar Agoeng.

Het meer zelf wordt voor een vulkaanoverblijfsel gehouden, voor een met water gevulden ouden krater. Het moet zeer diep zijn en door de plotseling voorkomende valwinden niet altijd ongevaarlijk te bezeilen. Het moet volgens de visschers, die er bezig waren met hun bedrijf uit te oefenen, zeer rijk aan goede vischsoorten zijn. Den dag, dat ik er een bezoek bracht, werd er druk met de lijn gevischt, waarmee groote karperachtige visschen opgehaald werden.

Of het kwam door de grauwe kleur van den hemel en dus ook van de wateroppervlakte dien dag of dat het veroorzaakt werd door het leelijke kale van den ontboschten Seminoeng-voet, weet ik niet, doch dit meer maakte op mij niet den schoonen indruk, die vulkanische meeren kunnen maken. Het Manindjau-meer op de Westkust had bij mij schooner herinnering nagelaten.

(Wordt vervolgd).

A. J. K.

*) Deze naam is eigenlijk een pleonasme, de inlanders spreken dan ook alleen van Ranau, wat meer beteekent.

THUNBERGIA GIBSONI S. MOORE.

Uit eene correspondentie in een Hollandsch tuinbouwblad bleek mij duidelijk, dat bovenstaande plant in Holland totaal onbekend is; aangezien ik eenigen tijd geleden zaden aan den tuin te Buitenzorg zond, is deze *Acanthaceae* thans daar aanwezig en gedijt volgens mededeeling van den Directeur in Tjibodas zeer goed. Overigens is zij echter in Indië eveneens nog eene onbekende en ik geloof dus dat eene beschrijving en verdere bijzonderheden aan de lezers van *De Tropische Natuur* niet ondienstig kan zijn.

De geheele plant is bedekt met roestkleurige haren en de stengel hier ter plaatse circa 4 meter lang, klimmend en kruipend, terwijl de liggende uitloopers wortel slaan aan de geledingen en eveneens bloeien; de bladen zijn hartvormig-driehoekig, tegenovergesteld, onregelmatig en grof getand, met de tanden soms 2 cm. van elkaar, van boven gewoon groen, van onder bleekgroen, van boven sterker behaard dan van onder, 10 cm. lang en tot 9½ cm.